

tekst: Arnout-Jan Rossenaar

Summary

During the last few years the Dutch Butterfly Foundation is receiving fewer observations of the threatened Large Copper (*Lycaena dispar batava*). The decline has been related to changes in the marsh areas, concerning succession, acidification, lowering of groundwatertable and management.

Therefore in 1998 the "Survival Plan" for the Large Copper was started to improve habitat conditions.

This project implicates a survey of the status and area in the Netherlands, perspectives of habitat-development, advice on applied nature management and monitoring.

Emphasis is laid on the management of locations, where the eggs were laid; open fen vegetations. In 1997 and 1998 only 24 locations with oviposition in three nature reserves are reported. Development of new habitats has been stimulated. Implementation of management and development of new habitats in close cooperation with the managers of nature reserves is necessary for recovery of this butterfly.

De zeldzame Grote vuurvlinder (*Lycaena dispar batava*) is zonder twijfel een van de fraaiste vlinders van Nederland. De ondersoort "batava" komt alleen in Nederland voor en staat als sterk bedreigde soort op de Rode Lijst Dagvlinders. De soort bewoonde ooit de uitgestrekte moerassen van noordwest Overijssel en zuid Friesland. Door ontginning en veranderingen in deze moerassen is veel leefgebied verdwenen. Door De Vlinderstichting is in 1998 het 'Overlevingsplan Grote vuurvlinder' uitgevoerd. Het doel van dit plan is om samen met de beheerders in het bestaande leefgebied het beheer beter op de vlinder af te stemmen. In moerassen, waar de vlinder niet (meer) voorkomt, probeert De Vlinderstichting weer nieuw leefgebied te ontwikkelen.

Ondanks actieplan

Grote vuurvlinder

Achteruitgang door verdwijning leefgebied

Terwijl in 1970 de Grote vuurvlinder nog voorkwam in zeven moerasgebieden, werden begin jaren negentig nog maar enkele exemplaren waargenomen: alleen in de Weerribben. De Vlinderstichting vond deze situatie alarmerend en organiseerde in 1993 met diverse terreinbeheerders een studiedag Grote vuurvlinder. Vermoed werd dat de sterke achteruitgang te maken had met veranderingen in de moerassen, waardoor het leefgebied verdween (Veling, 1993).

De Vlinderstichting onderzocht naar aanleiding van de studiedag de achteruitgang van het leefgebied. De Grote vuurvlinder heeft een voorkeur voor ijl rietland met Waterzuring (Van Tweel, 1995). Uit veel moerassen is de Waterzuring echter door verzuring verdwenen.

Daarnaast ontwikkelt veel rietland zich door het staken van het rietlandbeheer tot rietruigte of moerasbos (Bink, 1997 a & b).

Tegelijkertijd is door onvoldoende waterkwaliteit en door intensieve recreatievaart nauwelijks nieuw leefgebied in de moerassen ontstaan. Voor het behoud van de vlinder is het van groot belang dat plaatsen waar eitjes op Waterzuring worden afgezet - ijl rietland met veenmos - worden gespaard bij het maaien en dat nieuw leefgebied wordt ontwikkeld (Oostermeijer, 1996).

De oorzaken van de achteruitgang en de maatregelen om de vuurvlinder weer te helpen, zijn samengevat in het "Actieplan Grote vuurvlinder" (nog verkrijgbaar bij De Vlinderstichting; Oostermeijer, 1996).

Nijetrijne. De opzichter van Staatsbosbeheer, Henk Ruiter, toonde ons een heel nat rietland met veel slootjes en greppels ten noorden van de Scheenevaart. Hier waren vroeger veel Grote vuurvlinders gezien (Bink, 1972). Dit rietland werd ten behoeve van de rietcultuur nog bevoeid met voedselrijk oppervlaktewater uit de Scheene. Er groeiden nog veel forse planten van de Waterzuring. Blijkbaar was dit rietland nog niet sterk verzuurd. Eitjes van de Grote vuurvlinder vonden we niet. We waren nog te vroeg. Tijdens een vervolfbezoek werden er op deze plaats weer tientallen eitjes en rupsen van de Grote vuurvlinder gevonden. De beheerder heeft een kaart gekregen met de exacte plaatsen. Bij het rietlandbeheer worden nu stukken met Waterzuring en veel vuurvlindereitjes gespaard. Ten behoeve van de Zilveren maan (*Boloria selene*), die we tijdens een veldbezoek tegenkwamen, worden nu ook delen met Moerasviooltje gefaseerd gemaaid (het ene jaar wel, het andere jaar niet).

Nieuwe voortplantingsplekken in Weerribben en Wieden Vanaf 1995 vonden Gerrit en Johan Padding de Grote vuurvlinder in de Wieden terug. Zij bestudeerden de ecologie van de vlinder hier in detail en ontdekten nieuwe voortplantingsplaatsen (Padding & Padding, 1997). Op een regenachtige zaterdag

nog steeds in de knel

Overlevingsplan In 1997 nam het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij de taak op zich om het Soortbeschermingsplan voor de Grote vuurvlinder op te stellen. Vlinderliefhebbers en beheerders zien met spanning uit naar het officiële uitkomen van dit eerste soortbeschermingsplan voor een Nederlandse vlinder. Hierop vooruitlopend mocht De Vlinderstichting in 1998 alvast van start gaan met de uitvoering van het 'Overlevingsplan Grote vuurvlinder'. Dit overlevingsplan bestond uit drie delen: inventarisatie van de voortplantingsgebieden (ei-afzet plaatsen), het geven van voorlichting en advies aan beheerders over het beheer en de inrichting van actuele en potentiële leefgebieden en het opstellen van een soortgericht monitoringplan voor de Grote vuurvlinder. Bij deze drie doelstellingen bleek het belangrijk de terreinmedewerkers te informeren over de percelen waar ei-afzet plaatsvond en hoe de eitjes, vraatsporen en de rupsen op Waterzuring daar te herkennen. Door veldbezoeken aan alle actuele en vele potentiële leefgebieden met de beheerders te brengen, was het mogelijk om de voortplantingsgebieden te inventariseren en informatie over het gewenste beheer aan terreinmedewerkers te geven.

Tientallen eitjes in Rottige Meenthe Begin juli bezochten de vlinderkenners Gerrit Padding, Philip Zeinstra en ondergetekende met de beheerder de Rottige Meenthe bij

begin juli bezocht ik de Wieden met Gerrit Padding. We gingen naar een gebied bij Dwarsgracht, waar Gerrit vorig jaar nog veel eitjes had gevonden. We vonden nu geen eitjes maar wel twee poppen en twee vlinders - mijn eerste kennismaking. Natuurmonumenten voert op dit perceel een aangepast beheer, waarbij de vegetatie hoger wordt afgemaaid. De winterschuilplaats van de rups wordt daardoor beter ontzien. Ook blijft er in kommen hier en daar wat maaisel liggen, zodat er open plekken ontstaan met een geschikt microklimaat. De beheerder heeft op een ander

perceel doorgangen in moerasbossen als verbindingzones voor de Grote vuurvlinder gemaakt. Tijdens een veldbezoek met medewerkers van Natuurmonumenten in de Wieden werd nabij Dwarsgracht nog een nieuwe voortplantingsplek van de Grote vuurvlinder ontdekt.

In de Weerribben wordt door de boswachter Jeroen Breedenbeek en vlinderkenner Anneke de Vries al een paar jaar intensief gekeken naar diverse voortplantingsplekken van de Grote vuurvlinder. Tijdens een veldbezoek in augustus vonden we vlak naast de weg eitjes en rupsen. Jeroen markeerde deze waterzuringplanten met bamboestokken, zodat het terreinpersoneel deze waterzuringplanten bij het maaien kan sparen.

Verdwenen uit Bancopolder Het kleinste gebied waarin de Grote vuurvlinder nog voorkwam, is De Bancopolder bij Lemmer.

Midden in de polder ligt een ongeveer 30 ha groot rietland. Dit gebied is in 1998 door de beheerders van It Fryske Gea intensief onderzocht. De Grote vuurvlinder is er ondanks vier veldbezoeken in de voortplantingsperiode niet meer gevonden. Bij het veldbezoek met de beheerders, Jos Hooijmeyer en Sietske Rintjema, bleek het leefgebied door verdroging nauwelijks meer geschikt. Vrijwel alle Waterzuring was uit het ijle rietland verdwenen. De Bancopolder heeft sterk te lijden onder verdroging en verzuring. Het gebied is bovendien klein en ligt geïsoleerd, waardoor een populatie erg kwetsbaar is. It Fryske Gea en De Vlinderstichting denken er nu over na hoe dit gebied weer geschikt te maken is voor de Grote vuurvlinder.

Nieuw leefgebied in Lindevallei Veel moerassen zijn nu door de geringe omvang, de verdroging en de slechte waterkwaliteit ongeschikt voor de Grote vuurvlinder. De oppervlakte jong veenmosrietland met Waterzuring is door de natuurlijke ontwikkeling sterk afgenomen. Daardoor komt de Grote vuurvlinder in veel moerassen niet meer voor.

Gelukkig wordt er in veel moerassen gewerkt aan herstelprojecten, die erop zijn gericht om de waterkwaliteit te verbeteren en de verlanding weer te bevorderen. In 1915 is de Grote vuurvlinder in de Lindevallei bij Wolvega ontdekt. Na 1972 is hij hieruit echter weer verdwenen. Voor De Lindevallei is een herstelplan ontwikkeld door It Fryske Gea met als doel weer nieuw leefgebied voor de Grote

vuurvlinder te scheppen. In de Gorters- en Driessenpolder worden nieuwe 'petgaten' gegraven. Petgaten zijn langgerekte waterpartijen die na het graven van veen voor brandstofwinning in laagveenmoerassen zijn ontstaan. In petgaten kan zich bij een goede waterkwaliteit nieuw ijl rietland met Waterzuring ontwikkelen. Bij het ontstaan van nieuw leefgebied kan de Grote vuurvlinder hier over 10 tot 25 jaar weer terugkeren vanuit de nabij gelegen Rottige Meenthe.

In de Deelen, de Brandemeer en de Oude Venen worden ook nieuwe petgaten gegraven voor nieuw leefgebied. Hier zijn op kleine oppervlakten al jonge rietlanden met Waterzuring ontstaan. Met een goed beheer en een beetje geluk ontstaat er hier over 20 tot 30 jaar weer geschikt leefgebied voor de Grote vuurvlinder.

Een zonnige toekomst? In 1998 hebben beheerders en De Vlinderstichting, geholpen door vrijwilligers, een groot aantal voortplantingspercelen in kaart gebracht. In totaal is op 24 plaatsen ei-afzet gevonden. Dit jaar zal worden geprobeerd de verspreiding nog beter in beeld te krijgen. De Vlinderstichting heeft in nauw overleg met de beheerders en vrijwilligers een monitoringplan gemaakt om de plaatsen, waar de Grote vuurvlinder zijn eitjes afzet, te monitoren. Vanaf 1999 zullen in alle terreinen op vaste plaatsen soortgerichte monitoringsroutes van de voortplantingsplekken voor de Grote vuurvlinder worden uitgezet. Door monitoring kan worden vastgesteld wat de belangrijkste voortplantingspercelen zijn.

Het beheer in de voortplantingsgebieden is heel belangrijk geworden voor het behoud van deze vlinder. In de bedreigde situatie, waarin de Grote vuurvlinder nu verkeert is (tijdelijk) extra soortgerichte aandacht en beheer geboden om te voorkomen dat deze soort geheel uit een natuurgebied verdwijnt. Bij een gezamenlijke inspanning van beheerders, vrijwilligers, beleidsmakers en De Vlinderstichting is het zo zeker mogelijk de Grote vuurvlinder voor Nederland te behouden.

Literatuur

- Bink, F.A. 1972. Het onderzoek naar de Grote vuurvlinder (*Lycaena dispar batava* Oberthur) in Nederland (Lep., Lycaenidae). Entomologische Berichten 32(12): 225-239.
 Bink, F.A. 1997a. De Grote vuurvlinder 1: overleeft de vervening. Natura 94 (1): 4-7.
 Bink, F.A. 1997b. De Grote vuurvlinder 2: tamelijk gewiekst. Natura 94 (2) 35-40.
 Oostmeijer, G. 1996 Actieplan Grote vuurvlinder, maatregelen voor behoud en uitbreiding. Rapport nr. VS 96.27
 Padding, G. & J. Padding 1997. De Grote vuurvlinder in de Wieden, deel 2. Een vervolgonderzoek naar het leven en de verspreiding van de Grote vuurvlinder in het natuurreserveaat "De Wieden" Steenwijk.
 Tweel, M. van, 1995. Is er nog hoop voor de Grote vuurvlinder? Vlinders 10 (1): 4-6.
 Veling, K. 1993. Actie voor de Grote vuurvlinder. Vlinders 8 (4): 15-18.

Het actieplan 'Grote vuurvlinder' is te koop bij De Vlinderstichting. Nu voor de speciale actieprijs van f 10,- (excl. f 7,50 handlings- en verzendkosten). U kunt het actieplan bestellen via de bestelfolder van De Vlinderwinkel elders in dit blad.